

ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΑΜΠΟΤΕΡ

ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ (1941-1944)

Γεώργιος Νικολούδης

Απόβαση πρακτόρων από βρετανικό υποβρύχιο σε παραλία της κατεχόμενης Ελλάδας
(Πίνακας του Θάνου Βασιλικού για τις Εκδόσεις Περισκόπιο)

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ»

ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΑΜΠΟΤΕΡ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ (1941-1944)

Γεώργιος Νικολούδης

ΣΕΙΡΑ: ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΙΤΛΟΣ № 5

Πρώτη έκδοση: 2004
ISBN: 960-8345-28-6

COPYRIGHT: Περιοδικό "ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ"
Θεμιστοκλέους 49, 10683, Αθήνα,
Τηλ. Κέντρο: (210) 38.21.985 Fax: (210) 38.21.985

Εκδότης - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Σταύρος Πανέλης

Διευθυντής Σύνταξης: Νίκος Νικολούδης

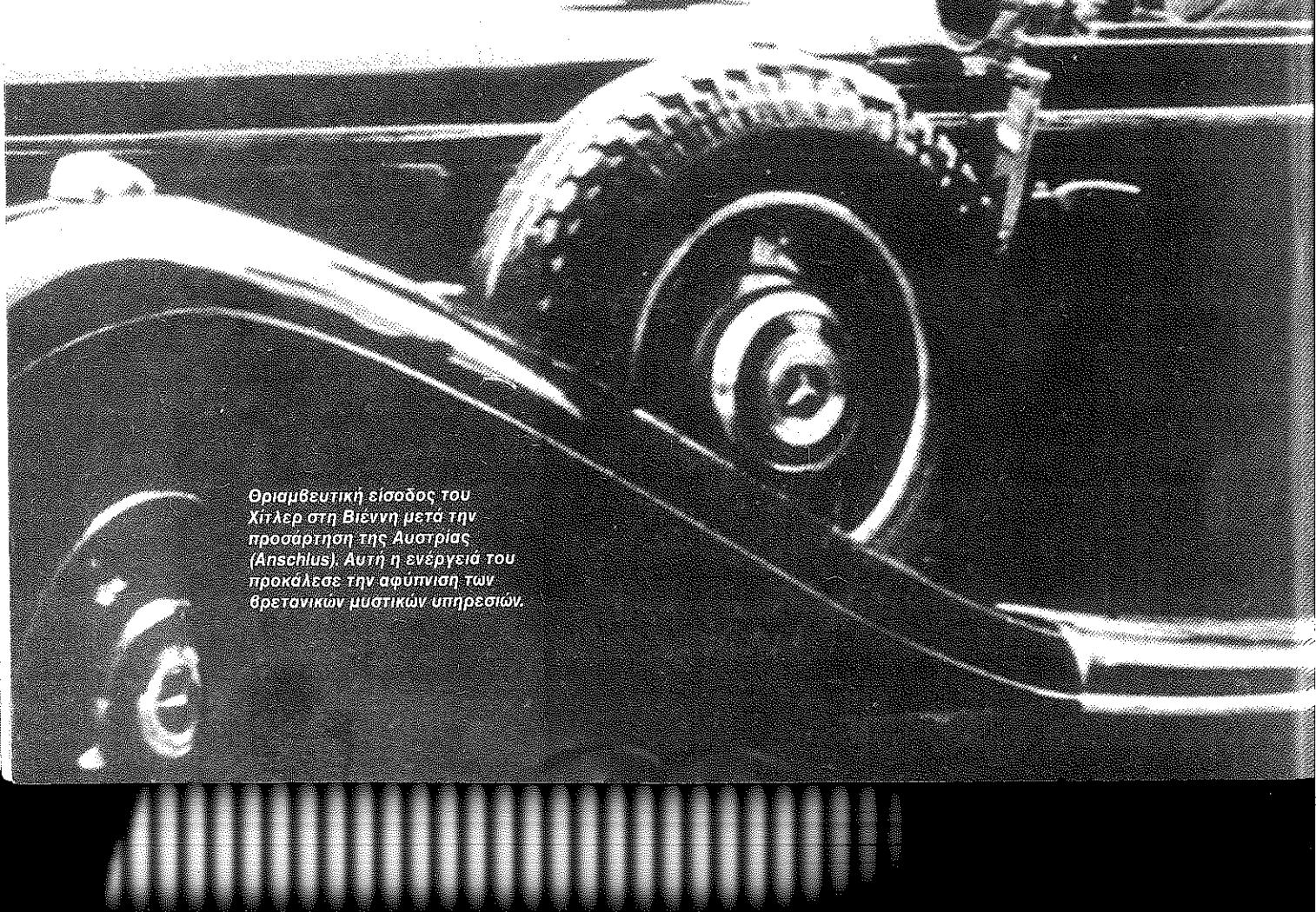
Καλλιτεχνική Επιμέλεια: Ελένη Παπαϊωάννου
Επιμέλεια Εξωφύλλου: Ελένη Παπαϊωάννου
DTP - Καλλιτεχνικό: Χριστίνα Πανέλη, Αγγελική Λαμπροπούλου,
Γεωργία Λουκά, Γεωργία Καραπατή, Δήμητρα Μιτσού
Γλωσσική Επιμέλεια: Άντζελα Κονιδάρη

Φιλμ - Μοντάζ: Ηλεκτρονικό ΕΚΤΥΠΟ
Εκτύπωση: Δ. Ευστράτογλου - Ι. Ξυνός ΟΕ
Βιβλιοδεσία: Σπύρος Καθθαδίας

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή
μέρους ή όλου του βιβλίου, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΜΕΡΟΣ Α'- Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	10
Ίδρυση και αποστολή της SOE	12
Οργάνωση και λειτουργία της SOE	14
Η δράση της SIS στην Ελλάδα πριν από την Κατοχή	17
Αντίσταση και πολιτικές ανακατατάξεις	24
Βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες θρετανικές επιδιώξεις	34
Foreign Office εναντίον SOE	44
Η SOE στη δουλγαροκρατούμενη θόρεια Ελλάδα	60
Η SOE στην Κρήτη	62
ΜΕΡΟΣ Β'- Η ΒΑΣΗ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	76
Ταξίδια με τη «Βενετία»	79
Στην Αίγυπτο	82
Η ίδρυση της Βάσης	84
Αντιστροφή μέτρηση	86
Η καταστροφή	88
Η διαφυγή του Γραμματικάκη	93
Δίκες και καταδίκες	95
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	97
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98

Θριαμβευτική είσοδος του
Χίτλερ στη Βιέννη μετά την
προσάρτηση της Αυστρίας
(Anschluss). Αυτή η ενέργειά του
προκάλεσε την αφυπνίση των
βρετανικών μυστικών υπηρεσιών.

Πρόλογος

«Η Μεγάλη Βρετανία δεν έχει

ούτε αιώνιους φίλους ούτε

αιώνιους εχθρούς, ένα μόνο

πρόγμα έχει αιώνιο, την

προστασία των συμφερόντων της».

Πάλμερστον, πρωθυπουργός Βρετανίας

ατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1940-1950 το ελληνικό έθνος έζησε μια από τις δραματικότερες περιόδους της νεώτερης Ιστορίας του. Συνταρακτικά γεγονότα, όπως ο νικηφόρος πόλεμος κατά της τότε ιταλικής «αυτοκρατορίας» και η ηρωική αντίσταση εναντίον των σιδηρόφρακτων γερμανικών μεραρχών στα οχυρά της Γραμμής Μεταξά και στην Κρήτη, οδήγησαν τελικά στην υποδούλωση της χώρας. Οι καταστροφές που προκάλεσαν οι πόλεμοι και η τριπλή εχθρική κατοχή ήταν τεράστιες. 3.000 χωριά και το 23% των κτιρίων κάθε είδους καταστράφηκαν τελείως ή υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Η γεωργική παραγωγή μειώθηκε σε λιγότερο από το 50% της προπολεμικής, η κτηνοτροφική έπεσε στο 40% της αντίστοιχης του 1938 και η βιομηχανική μηδενίσθηκε. Αλλά το χειρότερο δεινό ήταν οι ανθρώπινες απώλειες. Περισσότεροι από 500.000 άνθρωποι χάθηκαν στην τετραετία 1940-1944 από τις πολεμικές επιχειρήσεις, τις εκτελέσεις, την πείνα και τις αρρώστιες, ενώ 880.000 Ελληνες, από τους οποίους οι 760.000 άμαχοι, έγιναν θύματα του πολέμου. Όλα όμως αυτά, καθώς και πολλά άλλα δεινά, δεν έκαμψαν τη θέληση των Ελλήνων για αντίσταση, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά με μεμονωμένες ηρωικές πράξεις και αργότερα έλασε μαζικότερη και πιο οργανωμένη μορφή. Δυστυχώς η διχόνοια, αυτή η κατά-

Ο Τσώρτσιλ
κρατώντας το νέο
(τότε) αυτόματο
Tommy-gun τον
Αύγουστο του 1940.

ρα που κατατρέχει το έθνος μας από την Αρχαιότητα, έκανε πάλι την εμφάνισή της και προκάλεσε ακόμη περισσότερα δεινά.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της κατάστασης διαδραμάτισε η πολιτική της κυβέρνησης της Βρετανίας, ο πρωθυπουργός της οποίας, Τσώρτσιλ (Winston Churchill), μεριμνώντας για τα βρετανικά (και μόνο) συμφέροντα, απαιτούσε την άμεση επάνodos του βασιλιά Γεωργίου Β' στον θρόνο του μετά την απελευθέρωση. Στην Ελλάδα, όμως, είχε διαμορφωθεί ένα αντιμοναρχικό πνεύμα, επειδή από το 1936 είχε επιβληθεί η δικτατορία του Μεταξά με την έγκριση του βασιλιά. Ολος ο πολιτικός κόσμος της Ελλάδας, δηλαδή οι αρχηγοί των προδικτατορικών κομμάτων, καθώς και οι νέοι ήγετες που εμφανίσθηκαν παράλληλα με την ίδρυση των αντιστασιακών οργανώσεων, απαιτούσαν τη διεξαγωγή δημοψήφισματος πριν από την επιστροφή του βασιλιά. Αυτό δεν το δέχονταν οι Βρετανοί, γιατί ήταν γνωστό ότι με δημοψήφισμα όχι μόνο δεν θα επέστρεφε ο βασιλιάς, αλλά θα εγκαθιδρυόταν στη χώρα το πολίτευμα της αθασίλευτης Δημοκρατίας. Ετσι, αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα για να επαναφέρουν τον Γεώργιο.

Εκείνη την εποχή οι επιδιώξεις της βρετανικής κυβέρνησης ήταν δύο, η μια βραχυπρόθεσμη και η άλλη μακροπρόθεσμη. Η πρώτη εξυπηρετούσε πολεμικούς σκοπούς και απαιτούσε τη δημιουργία στον ελλαδικό χώρο μιας όσο το δυ-

νατό ισχυρότερης -και επομένως ενώμένης και όχι διασπασμένης- ένοπλης αντίστασης. Την υλοποίηση αυτής της επιδιώξης ανέλαβε η μυστική υπηρεσία Special Operations Executive, ή SOE. Η δεύτερη επιδιώξη αποσκοπούσε στη διατήρηση του προπολεμικού status quo και την πραγματοποίησή της ανέλαβε το πανίσχυρο Υπουργείο Εξωτερικών (Foreign Office, για συντομία FO), το οποίο επίσης διέθετε τις δικές του μυστικές υπηρεσίες. Αν και ο δύο οργανισμοί εργάζονταν για το κοινό βρετανικό συμφέρον, σε μερικές περιπτώσεις χρησιμοποιούσαν μέσα και μεθόδους που δυσχέραιναν ο ένας το έργο του άλλου. Ετσι, παρουσιάσθηκε το περίεργο φαινόμενο δύο κρατικές υπηρεσίες με κοινό εχθρό, τους Γερμανούς, να αντιμάχονται η μια την άλλη. Αυτή η σχετικά άγνωστη στους πολλούς διαμάχη, αλλά και η γενικότερη δράση των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών στην κατεχόμενη Ελλάδα περιγράφεται στο κείμενο που ακολουθεί. Ειδικότερα, στο πρώτο μέρος του βιβλίου εξετάζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ίδρυθηκε, οργανώθηκε και έδρασε η SOE, με έμφαση κυρίως στη δράση της στην κατεχόμενη Ελλάδα. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η ουσιαστικά άγνωστη ιστορία της Βάσης Υποθρυχίων της Αντιπάρου, η ηρωική δράση των Ελλήνων στελεχών της και η άδοξη διακοπή της δραστηριότητάς της, η οποία είχε δυσμενείς συνέπειες για τη συνέχιση της αντικατοχικής δράσης στη νότια Ελλάδα.

Εισαγωγή

Ο

Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, που άρχισε για τη Βρετανία στις 3 Σεπτεμβρίου 1939, παρουσίαζε κατά τους πρώτους μήνες στο κύριο μέτωπο, στα σύνορα, δηλαδή, μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας, μια περίεργη αδράνεια. Η Γαλλία είχε παρατάξει τρεις πανίσχυρες στρατιές, η Βρετανία είχε στείλει ένα μεγάλο εκστρατευτικό σώμα (ουσιαστικά όλο τον στρατό της) και οι μη εμπόλεμες ακόμη χώρες, Βέλγιο και Ολλανδία, είχαν επιστρατευθεί. Όλοι περίμεναν τη γερμανική επίθεση με τη θεβαιότητα ότι θα συντριβεί μπροστά στα οχυρά της Γραμμής Μαζινώ, τα οποία θεωρούντο απόρθητα. Ήταν ένας «πόλεμος χωρίς πόλεμο».

Η αναμενόμενη επίθεση εκδηλώθηκε σφοδρότατη την άνοιξη του 1940. Ο Γερμανικός Στρατός (Wehrmacht) κατέλαβε το Βέλγιο και την Ολλανδία, δέσποινε το αγγλογαλλικό μέτωπο και εισέβαλε στη Γαλλία. Το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα (British Expeditionary Force-BEF) υποχώρησε και οχυρώθηκε στο λιμάνι της Δουνκέρκης σφυροκοπούμενο από το γερμανικό πυροβολικό και την αεροπορία. Η καταστροφή του φαινόταν αναπόφευκτη και, όταν αποφασίσθηκε η μεταφορά του στην Αγγλία, το βρετανικό Ναυαρχείο υπολόγιζε ότι θα μπορούσαν να διασωθούν περίπου 45.000 άνδρες. Μια σειρά από σφάλματα της ηγεσίας της Βέρμαχτ, αλλά και η υπερπροσπάθεια του Βρετανικού Ναυτικού και της Αεροπορίας, σε συνδυασμό με τη σκληρή άμυνα των υπερασπιστών της Δουνκέρκης, επέτρεψε τη με-

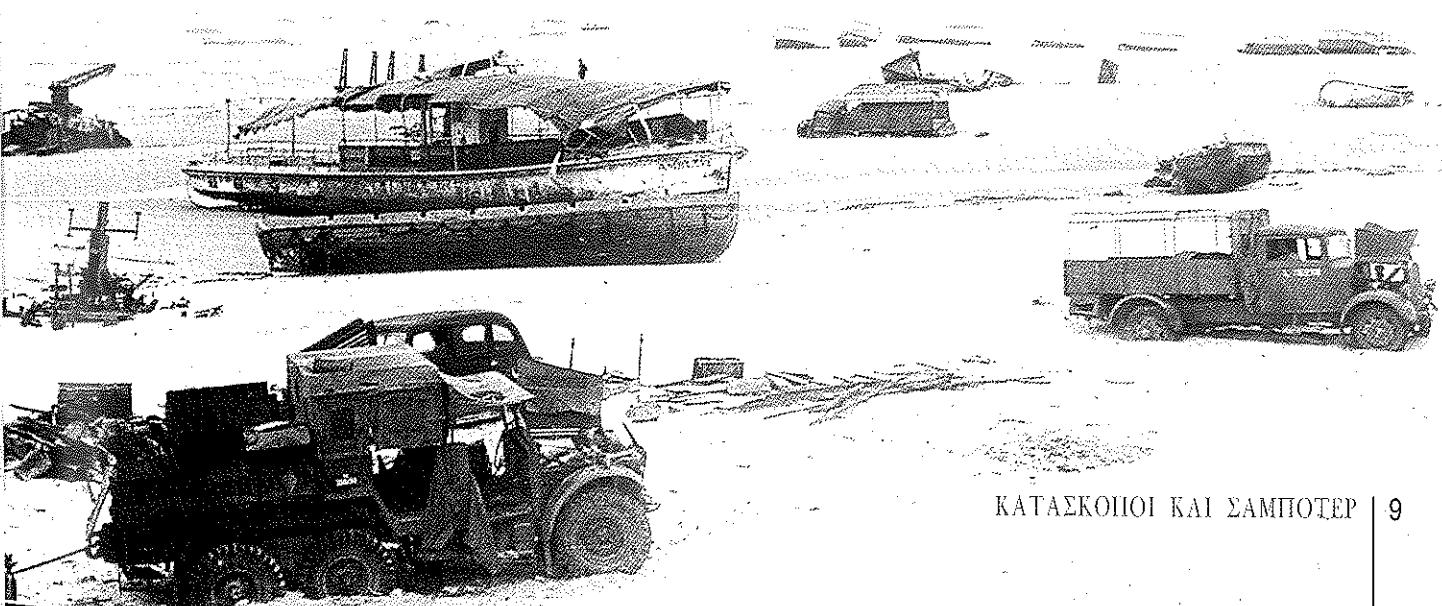

ταφορά στην Αγγλία 340.000 ανδρών, από τους οποίους οι 115.000 ήταν Γάλλοι. Στην Ευρώπη παρέμειναν ως αιχμάλωτοι των Γερμανών 68.000 Βρετανοί.

Η βρετανική προπαγάνδα διατυπώνισε τον άθλο της Δουνκέρκης, δηλαδή τη διάσωση του στρατού, ως μέγα κατόρθωμα, η αλήθεια όμως ήταν διαφορετική. Ο στρατός που διασώθηκε ήταν άσπλος γιατί είχε εγκαταλείψει όλο το υλικό του στη Γαλλία, ενώ οι στρατιές του Χίτλερ συγκεντρώνονταν απειλητικές στις ευρωπαϊκές ακτές, έτοιμες να εισβάλουν στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο Βρετανός στρατηγός Φόρτσιουν (Fortune) παραδίδεται με τη μεραρχία του στον Ρόμμελ.

Μετά την εκκένωση του θύλακα της Δουνκέρκης οι αμμουδιές παρέμειναν κατάσπαρτες με στρατιωτικό υλικό.

Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο αντισυνταγματάρχης Τζο Χόλλαντ (Jo Holland), ιδρυτής του MI8 (Αριστερά). Ο ταγματάρχης Λώρενς Γκραντ (Lawrence Grand), ιδρυτής του Section D (Δεξιά).

Α
Ι
Μ
έ
ρ
ο
σ

Τον Ιούνιο του 1940 η Βρετανία ζούσε μια από τις δυσκολότερες στιγμές της ιστορίας της. Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας που είχε σχηματισθεί υπό τον Τσάρτοριλ εκτίμησε ότι η χώρα δεν θα ήταν σε θέση να προετοιμάσει και να εκτελέσει μόνη της εισβολή στην Ευρώπη για πολλά χρόνια, γεγονός που επιβεβαιώθηκε τέσσερα χρόνια αργότερα, όταν στη Συμμαχική απόβαση στη Νορμανδία συμμετείχαν 2.000.000 άνδρες, 10.000 αεροπλάνα και 5.000 πλοία, παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του Γερμανικού Στρατού ήταν απασχολημένο στο ρωσικό μέτωπο. Για τον λόγο αυτό αποφασίσθηκε η διεξαγωγή στην Ευρώπη ενός ανορθόδοξου μυστικού πολέμου, ο οποίος θα απασχολούσε σημαντικό αριθμό στρατευμάτων του εχθρού και γενικότερα θα δυσχέραινε την πολεμική του προσπάθεια.

Μετά τη λήξη του πολέμου θρυλείτο ότι ο Τσάρτοριλ εμπνεύσθηκε αυτή τη μορφή του πολέμου και ότι αυτός δημιούργησε το όργανο το οποίο θα τον διεξήγε. Η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Η τιμή για την έγκαιρη επισήμανση της

ανάγκης δημιουργίας ενός τέτοιου οργάνου ανήκει αποκλειστικά στις υπηρεσίες ασφαλείας του κράτους και ειδικότερα στις μυστικές υπηρεσίες και στο Υπουργείο Πολέμου.

Οι βρετανικές υπηρεσίες ασφαλείας άρχισαν να δημιουργούνται από την εποχή της θασιλίσσας Ελισάβετ Α' και διατήρησαν από τότε έναν υψηλό βαθμό μυστικότητας αναφορικά με την οργάνωση και τη λειτουργία τους. Το 1909 ίδρυθηκε ως τμήμα του τότε Γραφείου Μυστικών Υπηρεσιών η Secret ή Special Intelligence Service (SIS), η οποία το 1921 προσκολλήθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών (FO) και αποτέλεσε τον κλάδο «C» του Υπουργείου. Σχεδόν ταυτόχρονα χωρίσθηκε σε δύο τμήματα, τη Military Intelligence 6 (MI6), που ασχολείται με τη συλλογή πληροφοριών στο εξωτερικό (κατασκοπεία) αλλά και με άλλες δραστηριότητες, όπως π.χ. συγκαλυμμένες πολιτικές παρεμβάσεις και τη Security Service ή MI5, η οποία ασχολείται με την προστασία των βρετανικών απορρήτων (αντικατασκοπία). Η MI6 παρέμεινε στο FO, η δε MI5 προσκολλήθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών (Home Office). Οι διευθυντές των δύο υπηρεσιών παραμένουν ανώνυμοι και έχουν κωδικά ονόματα, ο μεν διευθυντής της MI6 το «C» ο δε της MI5 το «K».

Οταν ο Χίτλερ έγινε καγκελάριος της Γερμανίας, το 1933 και άρχισε να προκαλεί τη διεθνή κοινότητα με συνεχείς αξιώσεις, οι βρετανικές κυβερνήσεις στην αρχή δεν ανησυχήσαν. Μετά όμως την προσάρτηση της Αυστρίας στη Γερμανία το 1938 (Anschluss), διαπιστώθηκε ότι έπρεπε να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση του επερχόμενου κινδύνου. Πρώτο ενεργοποιήθηκε στις αρχές του 1938 το FO με την ανάπτυξη ενός τμήματος αντιναζιστικής προπαγάνδας, τη διεύθυνση του οποίου ανέθεσε στον Καναδό δημοσιογράφο Κάμπελ Στιούαρτ (Campbell Stuart). Αυτός με τη βοήθεια μερικών ακόμη δημοσιογράφων εργάσθηκε αποδοτικά και εξουδετέρωσε σε κάποιο βαθμό την προπαγάνδα του Γκαίμπελ. Το τμήμα του Στιούαρτ λειτουργούσε απόρρητα και είχε την κωδική ονομασία CS.

Περί το τέλος Μαρτίου 1938 ο τότε «C», ναύαρχος Α. Σινκλέρ (A. Sinclair), ανέθεσε στον ταγματάρχη Λώρενς Γκραντ (Laurence Grand) τη διεύθυνση ενός νέου απόρρητου κλάδου, ο οποίος «θα ερευνούσε κάθε δυνατότητα επιθέσεως σε ενδεχόμενο εχθρό με μέσα διαφορετικά από τις κανονικές στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπως π.χ. δολιοφθορές, απεργίες, αναταραχές, ακόμα και τρομοκρατικές πράξεις ή οτιδήποτε άλλο θα μπορούσε να εξασθενήσει τον εχθρό». Εργο του Γκραντ και της ομάδας του, η οποία ονομάθηκε «Section D», ως συνέχεια του «C» της MI6, αρχικά θα ήταν μόνο η μελέτη αυτών των μεθόδων και

όχι η δράση. Το έργο το οποίο του ανατέθηκε εντυπωσίασε τον Γκραντ, ο οποίος στην τελική του αναφορά έγραψε: «Ερευνώντας τη δυνατότητα μιας τέτοιας τεράστιας προσπάθειας αισθάνεται κανείς σαν να του ζητούν να μετακινήσει μια πυραμίδα με μια καρφίτσα» (Foot, 4).

Με μια μικρή καθυστέρηση μερικών μηνών, το φθινόπωρο του 1938, το Υπουργείο Πολέμου δημιούργησε και αυτό με τη σειρά του έναν μυστικό κλάδο με σκοπό τη μελέτη της θελτώσης των μεθόδων εκτέλεσης καταστροφών, την οργάνωση ανταρτοομάδων σε εχθρικό έδαφος, τη θελτώση των εκρηκτικών υλών που προορίζονταν για δολιοφθορές, τις τακτικές του ανταρτοπόλεμου κλπ. Το τμήμα αυτό ονομάσθηκε αρχικά GS(R) και αργότερα μετονομάσθηκε σε MI(R), όπου το R σήμαινε Research (έρευνα). Διευθυντής

του νέου κλάδου τοποθετήθηκε ο αντισυνταγματάρχης του Μηχανικού Τζο Χόλαντ (Jo Holland).

Αρχικά οι τρεις αυτές μυστικές υπηρεσίες εργάζονταν ανεξάρτητα η μια από την άλλη, αργότερα όμως η MI(R) και η Section D συνεργάσθηκαν και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η απόδοσή τους θα ήταν καλύτερη αν λειτουργούσαν υπό ενιαία διοίκηση. Το συμπέρασμα αυτό, μαζί με την πρόταση να αρχίσουν δράση στο εξωτερικό αμέσως, το υπέβαλαν στον τότε αρχηγό του αυτοκρατορικού επιτελείου, στρατηγό λόρδο Γκορτ (Lord Gort), ο οποίος, αφού εξασφάλισε τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού των Εξωτερικών και του τότε πρωθυπουργού Νέβιλ Τσάμπερλεν (Neville Chamberlain), επέτρεψε την έναρξη της δράσης στις 23 Μαρτίου 1939. Πέντε μήνες αργότερα κηρύχθηκε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.

Βρετανοί οδηγούνται σε γερμανικά στρατόπεδα αιχμαλώτων. Περίπου 45.000 στρατιώτες των Συμμάχων σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίσθηκαν στις μάχες γύρω από τη Δουνκέρκη.

Ίδρυση και αποστολή της SOE

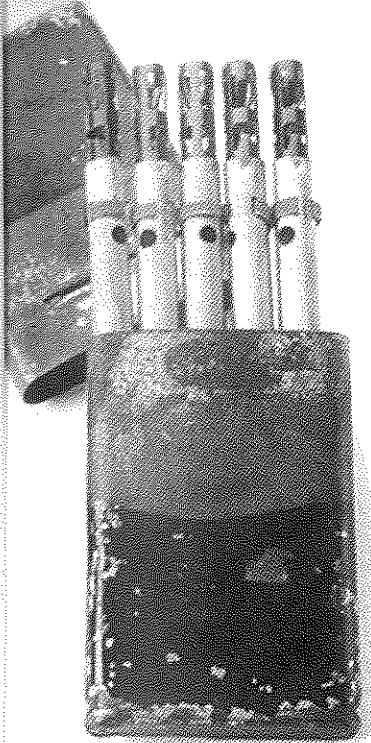

τις 25 Μαΐου 1940 οι αρχηγοί του επιτελείου ενημέρωσαν τον Τσώρτσιλ ότι η πτώση της Γαλλίας ήταν πιθανή και ότι, αν αυτό συνέθαίνε, «η πρόκληση μιας εκτεταμένης εξέγερσης στις κατακτημένες από τη Γερμανία χώρες θα έπρεπε να γίνει πρωταρχικός αντικειμενικός σκοπός της βρετανικής στρατηγικής». Για τον λόγο αυτό ήταν, κατά τη γνώμη τους, αναγκαία η ταχύτατη δημιουργία ενός ειδικού οργανισμού (Foot, 16). Σε χρονικό διάστημα εξαιρετικά σύντομο και μετά από διαδοχικές συσκέψεις, η σπουδαιότερη από τις οποίες έγινε την 1η Ιουλίου 1940, αποφασίσθηκε η συγκρότηση ενός οργάνου το οποίο θα δραστηριοποιείτο στις κατεχόμενες από τους εχθρούς περιοχές προκαλώντας ταραχές, απεργίες, καταστροφές ακόμη και δολοφονίες, ενώ ταυτόχρονα θα συντόνιζε, θα ενέπνεε και θα βοηθούσε τους πατριώτες στις κατεχόμενες χώρες να αντισταθούν. Τη ληξιαρχική πράξη της γέννησης αυτού του οργανισμού, ο οποίος ονομάσθηκε Special Operations Executive (SOE, στα ελληνικά: Υπηρεσία Ειδικών Επιχειρήσεων), υπέγραψε στις 19 Ιουλίου 1940 ο πρώην πρωθυπουργός Νέβιλ Τσάμπερλεν, ενώ ο Τσώρτσιλ τον υπήγαγε στο Υπουργείο Οικονομικού Πολέμου, το οποίο διηγήθυνε ο εργατικός βουλευτής Χιου Ντάλτον (Huge Dalton).

Τα γραφεία της SOE στεγάσθηκαν από τις 31 Οκτωβρίου 1940 σε ένα κρατικό κτίριο που βρισκόταν στο κέντρο του Λονδίνου, στην οδό Μιτέηκερ (Baker str.) αρ. 64. Για λόγους ασφαλείας η επιγραφή στην εξώθυρα είχε τον παραπλανητικό τίτλο Inter-Services Research Bureau,

Το κτίριο της Baker Str., αρ. 64, όπως είναι σήμερα (φωτ. Τζίνα Νικολούδη, 2003).

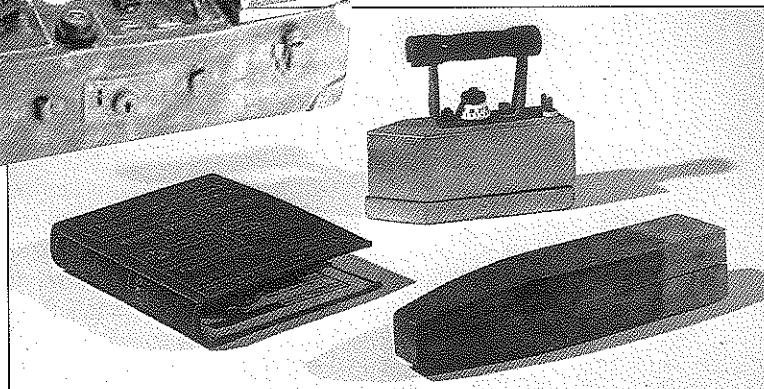

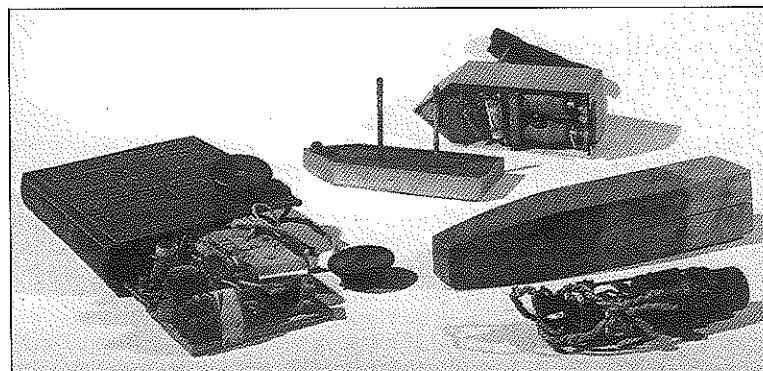
Ενα όπλο των μυστικών πράκτορων:
κασετίνα μολυβιών που περιέχουν οξύ.

Βαλίτσα
διαμορφωμένη ως
θήκη ασυρμάτου
για χρήση από
πράκτορες της SOE.

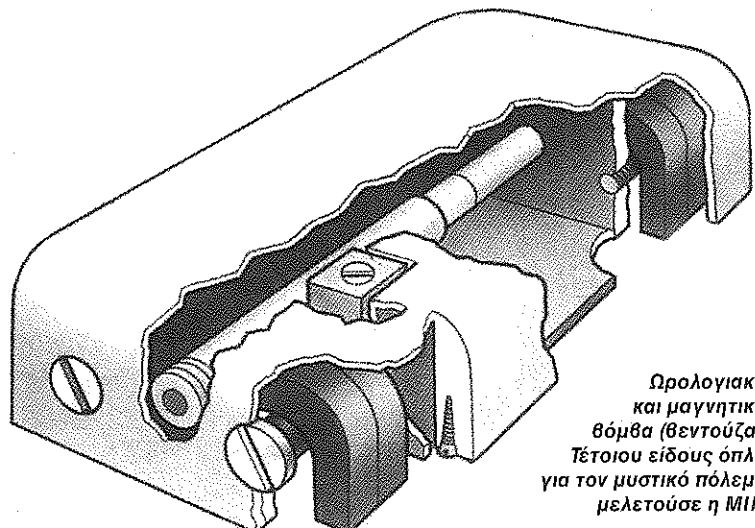
Αντικείμενα καθημερινής χρήσης που μπορούσαν
να χρησιμοποιηθούν ως κρύπτες.

που δεν αντιρρούπευε τίποτε. Καθώς ο νέος οργανισμός αναπτυσσόταν, νέα γραφεία προστίθεντο για να στεγασθούν τα καινούργια τμήματα, όλα όμως στην ίδια περιοχή. Σε όλα αυτά υπήρχαν παραπλανητικές επιγραφές για να καλύπτουν τις δραστηριότητές τους και το μυστικό κρατήθηκε τόσο καλά, ώστε σε όλη τη διάρκεια του πολέμου η εχθρική κατασκοπεία δεν μπόρεσε να εντοπίσει την έδρα της SOE.

Αρχικά το κύριο πεδίο δράσης της SOE ήταν η κατεχόμενη Ευρώπη, όπου απασχολούσε τον μεγαλύτερο αριθμό των πράκτορων της, με πρώτη χώρα τη Γαλλία, δεύτερη τη Γουγκοσλαβία και τρίτη την Ελλάδα. Ακολούθουσαν η Ιταλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, οι Σκανδιναβικές χώρες, η Αλβανία, η Πολωνία κ.ά. Αργότερα προστέθηκαν και χώρες από άλλες ηπείρους, όπως η Βιρμανία, η Μαλαισία, το Σιάμ, οι Ολλανδικές Ινδίες κ.ά.

Ο ακριβής αριθμός των μελών της SOE δεν έχει αποκαλυφθεί ποτέ, ίσως γιατί δεν ήταν ποτέ γνωστός. Πιθανολογείται ότι το προσωπικό της είχε ανέλθει στον μεγαλύτερο αριθμό του το καλοκαίρι του 1944 και ήταν περίπου 10.000 άνδρες και 3.200 γυναίκες. Από αυτό το σύνολο οι 5.000 περίπου, σχεδόν όλοι άνδρες, ήταν οι ενεργοί πράκτορες και οι υπόλοιποι το επιτελικό προσωπικό, που ασχολείτο με τον σχεδιασμό των επιχειρήσεων, την έρευνα, τον εφοδιασμό, τις επικοινωνίες, την ασφάλεια κλπ. (Foot, 78). Μετά τη λήξη του πολέμου και τη Συμμαχική νίκη έπαισε να υφίσταται λόγος για την ύπαρξη της και η SOE διαλύθηκε με κυβερνητικό διάταγμα στις 15 Ιανουαρίου 1946.

Ωρολογιακή
και μαγνητική
βόμβα (Θεντούζα).
Τέτοιου είδους όπλα
για τον μυστικό πόλεμο
μελετούσε η MΙΡ.

Οργάνωση και λειτουργία της SOE

Ο ναύαρχος φον Κανάρης (Wilhelm Canaris), αρχηγός της γερμανικής κατασκοπείας (Abwehr). Οι υπηρεσίες του δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν την έδρα της SOE σε όλη τη διάρκεια του πολέμου.

Ο διαμελισμός της Γαλλίας από τον Χίτλερ.
1. Ιταλική ζώνη κατοχής
2-3. Άλσατια και Λοραίνη
(προσαρτήθηκαν στη Γερμανία).

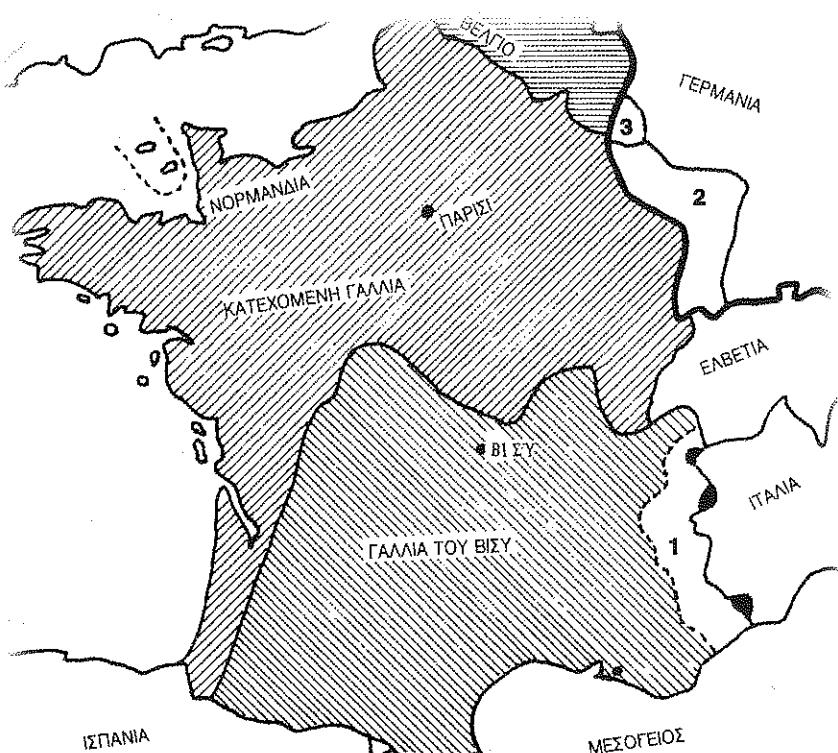
Πυρήνας της SOE σχηματίσθηκε κυρίως από τη συνένωση των τριών μυστικών οργανώσεων που προαναφέρθηκαν, δηλαδή της GS, του Section D και της MI(R). Υπήρξαν όμως και άλλες, μικρότερες μυστικές υπηρεσίες, όπως η MO4 και η G(R), οι οποίες επίσης απορροφήθηκαν από τη SOE. Η πρώτη αποτελούσε κλάδο του Γενικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής στο Κάιρο και είχε συμβάλει σημαντικά στην εξέγερση των Αράβων εναντίον των Τούρκων κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η δεύτερη ήταν δημιουργήμα της MI(R) πριν ακόμη συνενωθεί με το Section D.

Η SOE χωρίσθηκε σε τρεις κλάδους, τον SO1, υπεύθυνο για την προπαγάνδα, τον SO2, για τις επιχειρήσεις και τον SO3, για τον σχεδιασμό.

Αρχηγός του SO1 τοποθετήθηκε ο Ρέτζιναλντ Λίπερ (Reginald Leeper), ο οποίος προηγουμένως ήταν διευθυντής του τμήματος πληροφοριών του FO. Και οι τρεις διευθυντές, Στιούαρτ, Γκραντ και Χόλαντ, των αρχικών τμημάτων που αποτέλεσαν την υποδομή της SOE αντικαταστάθηκαν.

Τα μέλη-μαχητές της SOE, άνδρες και γυναίκες, ήταν εθελοντές που ήθελαν να συμμετάσχουν σ' αυτό το είδος του πολέμου. Πρόσωπα κατάλληλα γι' αυτό τον σκοπό επέλεγαν τα υποψήφια μέλη στα πιο απίθανα μέρη, όπως μπαρ, λέσχες, πανεπιστήμια, αλλά και στα στρατόπεδα προσφύγων όπου στεγάζονταν οι φυγάδες από τις κατακτημένες ευρωπαϊκές χώρες. Δεν υπήρχε περιορισμός ούτε ως προς την κοινωνική τάξη, ούτε ως προς το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα ή τις πολιτικές πεποιθήσεις. Τραπεζίτες, επιχειρηματίες, δικηγόροι, ηθοποιοί, πρίγκιπες, όπως ο αντιβασιλέας του Σιάμ, δημοσιογράφοι ή καθηγητές πανεπιστημίων κάθε ειδικότητας, αγρότες αλλά ακόμη και μικροδιαρρήκτες μπορούσαν να γίνουν μέλη της SOE. Βασικό προσόν θεωρείτο η γνώση της γλώσσας της χώρας στην οποία επρόκειτο να δράσουν. Σε ειδικές περιπτώσεις η SOE ενισχυόταν με επαγγελματίες ναυτικούς ή στρατιωτικούς.

Μετά την πρώτη επιλογή οι υποψήφιοι πράκτορες στέλνονταν σε διάφορα κέντρα εκπαίδευσης που δρίσκονταν κυρίως στη νότια Αγγλία, όπου ειδικοί εκπαιδευτές, συνήθως παλαιότεροι μυστικοί πράκτορες, τους εξηγούσαν το είδος της αποστολής τους. Εκεί γινόταν η δεύτερη επιλογή και όσοι θεωρούντο κατάλληλοι στέλνονταν σε ειδικά κέντρα εκπαίδευσης κομάντος και αλεξιπτωτιστών στη Σκωτία. Τέλος, η τρίτη και τελευταία φάση της εκπαίδευσης περιελάμβανε μαθήματα αντιμετώπισης των μεθόδων ανάκρισης της γερμανικής Μυστικής Αστυνομίας του Κράτους, Gestapo (Geheime Staats Polizei). Αργότερα έγινε υποχρεωτική η εκπαίδευση όλων των πρακτόρων

στην πτώση με αλεξίπτωτο.

Οι πρώτες αποστολές πρακτόρων πραγματοποιήθηκαν σχεδόν έναν μήνα μετά την ίδρυση της οργάνωσης στη Νορβηγία, την Πολωνία και την κατεχόμενη Γαλλία, γιατί στις τάξεις της SOE είχε καταταγεί μεγάλος αριθμός εθελοντών-φυγάδων από τις χώρες αυτές. Ενα από τα πιο πολύτιμα συμπεράσματα των πρώτων επιχειρήσεων ήταν η σημασία της χρησιμοποίησης του ραδιοφωνικού σταθμού του Λονδίνου, του περίφημου BBC (British Broadcasting Corporation), για τη μετάδοση κωδικοποιημένων μηνυμάτων προς τις αντιστασιακές οργανώσεις και τους πράκτορες στην κατεχόμενη Ευρώπη. Ήταν, περιορίσθηκε σημαντικά η χρήση των παράνομων ασυρμάτων και βελτιώθηκε η επικοινωνία, επειδή οι παρεμβολές παρασίτων από τους Γερμανούς δεν μπορούσαν να επηρεάσουν τον πανίσχυρο πομπό του Λονδίνου.

Αξιοσημείωτη -αν και παροδική- επιτυχία της SOE ήταν η ανατροπή του φιλοαξονικού καθεστώτος της Γιουγκοσλαβίας στις 27 Μαρτίου 1941 μετά την προσχώρηση της χώρας στο Τριμερές Σύμφωνο Γερμανίας, Ιταλίας και Ιαπωνίας. Άλλη μια από τις πρώτες επιτυχίες της SOE ήταν η έμμεση συμμετοχή της στη δολοφονία του Γερμανού στρατηγού Ράινχαρτ Χάιντριχ (Reinhard Heydrich) από ομάδα Τσέχων αντιστασιακών στην Πράγα τον Μάιο του 1942. Η ομάδα αυτή είχε εκπαιδευθεί από πράκτορες της SOE. Τέλος, από το 1943 και εξής οι δραστηριότητες της SOE επεκτάθηκαν και σε μη εμπόλεμες χώρες, όπως η Ισπανία. Εκεί ο ρόλος των πρακτόρων της ήταν περισσότερο διπλωματικός με επίκεντρο τη διατήρηση πραγματικής ουδετερότητας από την Ισπανία. Φαίνεται όμως ότι οι προσπάθειές τους δεν είχαν μεγάλη επιτυχία, γιατί δεν μπόρεσαν να εμποδίσουν τη μιστική ροή σημαντικών πρώτων υλών προς τη Γερμανία (π.χ. θολφραμίου), γι' αυτό και αποσύρθηκαν σχετικά σύντομα.

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι η ίδρυση της SOE όχι μόνο δεν προκάλεσε τη διάλυση άλλων μιστικών υπηρεσιών, αλλά αντίθετα μερικές από αυτές ενισχύθηκαν, όπως π.χ. η SIS, η οποία ίδρυσε παράρτημα στο Κάιρο με τον παραπλανητικό τίτλο Inter-Services Liaison Department (ISLD). Επίσης, στο FO ενσωματώθηκε σχεδόν από την αρχή το SO1, στο οποίο δόθηκε ο τίτλος Political Warfare Executive (PWE).

Παρά την υπαγωγή της στο Υπουργείο Οικονομικού Πολέμου, η SOE ήταν μερικώς μόνο υπόλογος απέναντι του. Ως ένα βαθμό ήταν επίσης υπόλογος έναντι του FO μέσω των διπλωματικών αντιπροσώπων του. Επίσης, το τμήμα της SOE Καΐρου ήταν υπόλογο και απέναντι στον αρχιστράτηγο της Μέσης Ανατολής για ό,τι αφορούσε τις πολεμικές δραστηριότητες. Η τριπλή αυτή ευθύνη ήταν πηγή σύγχυσης. Ακόμη περισσότε-

ρο, επειδή βασικός παράγοντας για την επιτυχία της αποστολής της ήταν η απόλυτη εχεμύθεια, συχνά η SOE δεν ενημέρωνε καθόλου (ή δεν ενημέρωνε επαρκώς) τις άλλες παραδοσιακές υπηρεσίες ή Αρχές για ενέργειες της σε τομείς στους οποίους είχαν και αυτές λόγο. Αυτό συνέβαινε κυρίως όταν η SOE συνεργαζόταν με αντιστασιακά κινήματα, γιατί αυτά συχνά (όπως π.χ. στην Ελλάδα και στη Γιουγκοσλαβία) είχαν πολιτικές θλέψεις και αιτήματα, μερικά από τα οποία η βρετανική κυβέρνηση δεν μπορούσε να αποδεχθεί. Ήταν, πολλές από τις ενέργειες και τις πρωτοβουλίες που ανέπτυξε η SOE προκάλεσαν τη δυσμενή κριτική, τη μνησικακία, αλλά και την έχθρα ορισμένων αξιωματούχων των παραδοσιακών κρατικών υπηρεσιών και ειδικότερα του FO, οι οποίοι αισθάνονταν ότι η ανεξέλεγκτη συνεργασία της με τα αντιστασιακά κινήματα της Ευρώπης αποτελούσε έμμεση απειλή στην πολιτική της Βρετανίας. Πρώτο θύμα αυτής της εχθρικής αντιμετώπισης της SOE υπήρξε ο αρχηγός της, Ντάλτον, ο οποίος αντικαταστάθηκε στις αρχές του 1941 από τον λόρδο Σέλμπορν (Selborne).

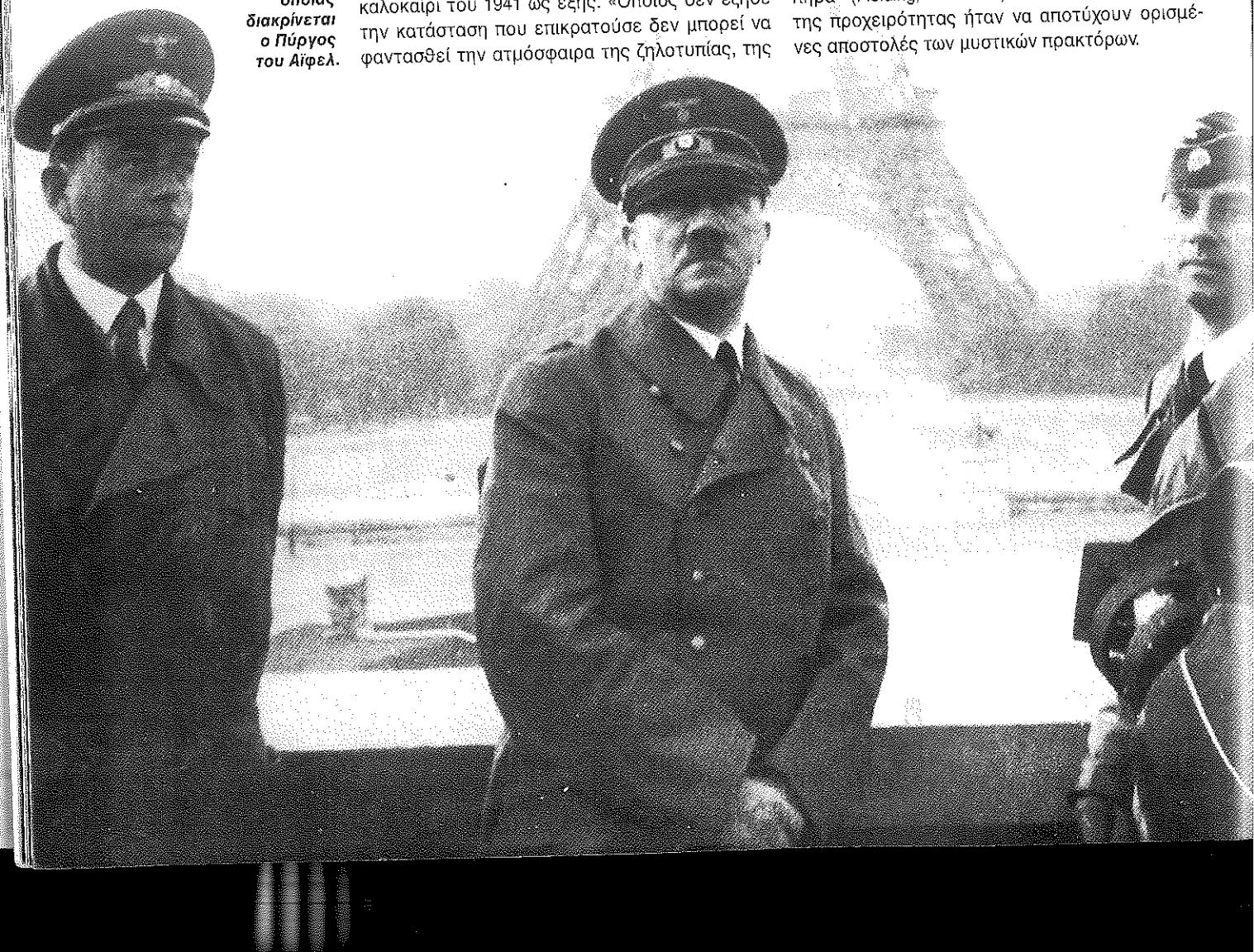
Τα μεγάλα βρετανικά πλοία δεν μπορούσαν να πλεύσουν κοντά στις γαλλικές ακτές και οι υποχωρούντες Βρετανοί στρατιώτες, για να επιβιβασθούν, έπρεπε να θαδίσουν μέσα στο νερό μέχρι το στήθος.

Ειδικότερα στη Μέση Ανατολή οι σχέσεις μεταξύ της SOE και της PWI, που, όπως προαναφέρθηκε, ανήκε στο Υπουργείο Εξωτερικών, ήταν άκρως ανταγωνιστικές. Φαίνεται ότι κατά την αποχώρηση των Βρετανών μυστικών πρακτόρων από την Ελλάδα μετά τη γερμανική εισβολή υπήρξε όχι μόνο έλλειψη συντονισμού αλλά και μεγάλη ασυνεννοησία, με αποτέλεσμα να γίνουν τραγικά λάθη, όπως η απώλεια των κωδικών επικοινωνίας δύο ασυρμάτων που είχαν αφήσει οι πράκτορες της SOE στην Ελλάδα πριν φύγουν. Για κάποιον λόγο άλλοι πράκτορες φεύγοντας για την Κρήτη με πλοιάριο πήραν μαζί τους κωδικούς και τους κρυστάλλους λειτουργίας, αλλά το πλοιάριο βυθίσθηκε και οι δύο ασύρματοι που έμειναν στην Ελλάδα ήταν άχρηστοι. Τέτοιου είδους περιστατικά προκάλεσαν οξύτατες αντιδικίες μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών. Μετά την αναχώρηση των Βρετανών και από την Κρήτη η διαμάχη μεταξύ των μυστικών υπηρεσιών στο Κάιρο εντάθηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο αρχηγός της SO2 Φρανκ Νέλσον (Frank Nelson) μετέβη επιτόπιο για να εξετάσει την κατάσταση και να εισηγηθεί μέτρα θεραπείας. Στην έκθεσή του ο Νέλσον χαρακτήρισε την κατάσταση ως «αιμοδιψή εξοντωτικό πόλεμο... μεταξύ δύο μερών της [διας οντότητας]» (Clegg, 112). Ενας άλλος παρατηρητής, ο συγγραφέας και μέλος της SOE Sweet-Escott, περιέγραψε όσα συνέβαιναν εκεί το καλοκαίρι του 1941 ως εξής: «Οποιος δεν έζησε την κατάσταση που επικρατούσε δεν μπορεί να φαντασθεί την ατμόσφαιρα της ζηλοτυπίας, της

καχυποφίας και των μηχανορραφιών που δηλητηρίαζαν τις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων μυστικών υπηρεσιών στο Κάιρο. Δεν ήταν ακριβώς πόλεμος ενός ανδρός εναντίον ενός άλλου, αλλά ασφαλώς κάθε μυστική υπηρεσία φαινόταν να έχει ταχθεί εναντίον όλων των άλλων» (Foot, 54). Ακόμη και η μικρή τοπική οργάνωση MO4, που είχε ενσωματωθεί στη SOE, ήθελε να διατηρήσει τη δική της ταυτότητα έως ότου ο λόρδος Γκλενκόνερ (Glenconner), διευθυντής του Γραφείου της SOE Καΐρου, επέβαλε δυναμικά τη συγχώνευση. Ακολούθησαν μεταθέσεις και αντικαταστάσεις πρακτόρων, αλλά σε μερικές περιπτώσεις ούτε η επιλογή ήταν επιτυχής, όπως π.χ. του υπολοχαγού Ατκινσον, ο οποίος στάλθηκε στην Ελλάδα για να οργανώσει τη Βάση Υποβρυχίων της Αντιπάρου, ούτε η εκπαίδευσή τους ήταν η πρέουσα. Ενας από τους νέους πράκτορες της SOE που προορίζονταν για την Κρήτη ομολογεί ότι «όλοι ανεξαρέτως οι πράκτορές μας ήταν άπειροι, ανεκπαίδευτοι και ερασιτέχνες». Ο ίδιος περιγράφει την εκπαίδευσή του ως εξής: «Επί τρεις ημέρες με μιούσαν στα μυστήρια των εκρηκτικών, των πυροκροτητών κλπ. και μου έδωσαν λεπτομερείς οδηγίες για τον πιο αποτελεσματικό τρόπο να ανατινάξεις μια σιδηροδρομική γραμμή, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι δεν υπήρχαν σιδηροδρόμοι στην Κρήτη. Αυτές οι καθημερινές εκρήξεις στην άμμο ήταν όλη η εκπαίδευση που πήρα» (Fielding, 21 και 22). Το αποτέλεσμα αυτής της προχειρότητας ήταν να αποτύχουν ορισμένες αποστολές των μυστικών πρακτόρων.

Μετά τη συνθηκολόγηση της Γαλλίας ο Χίτλερ επισκέφθηκε, στις 23 Ιουνίου 1940, το Παρίσι. Εδώ, σε φωτογραφία στο βάθος της οποίας διακρίνεται ο Πύργος του Αιφελ.

Η δράση της SIS στην Ελλάδα πριν από την Κατοχή

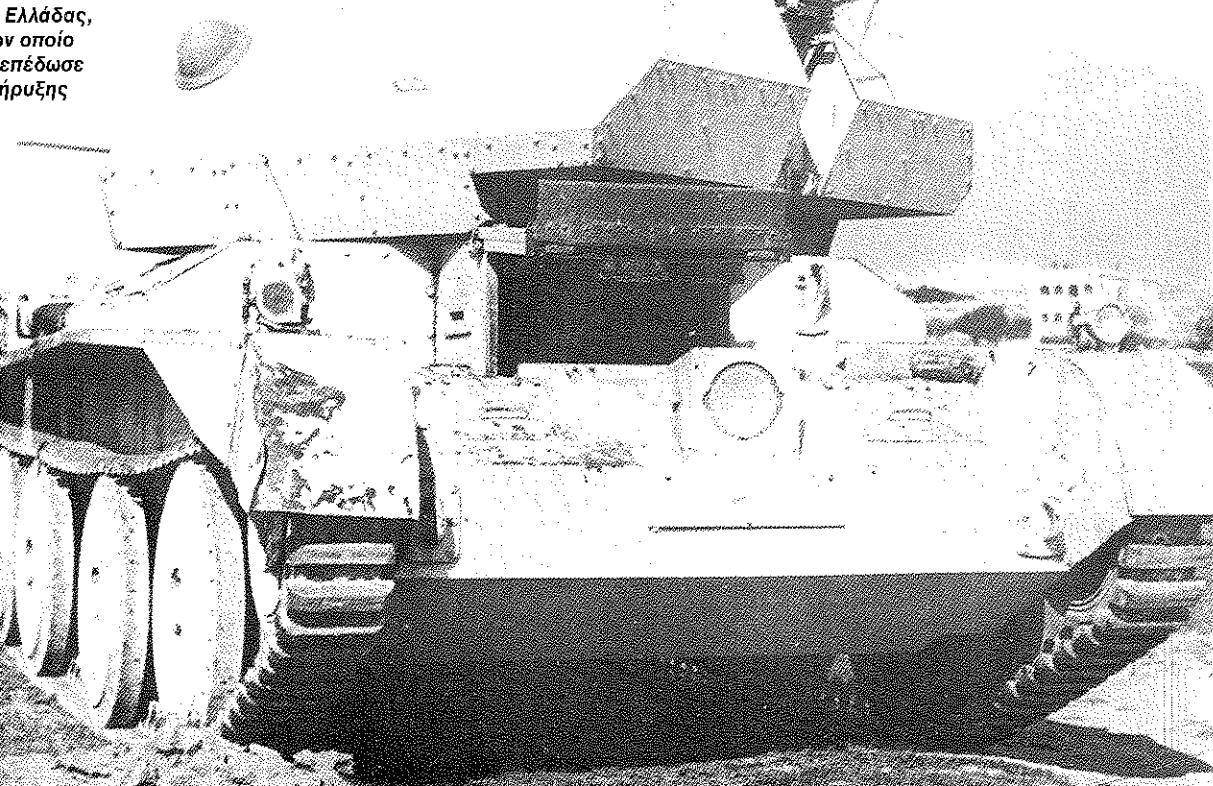

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας,
Ιωάννης Μεταξάς, στον οποίο
ο Ιταλός πρεσβευτής επέδωσε
το τελεσίγραφο της κήρυξης
του πολέμου.

Σ

δράση των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα δεν ήταν αποτέλεσμα της κατάστασης που δημιουργήθηκε εξαιτίας του πολέμου και της ξένης κατοχής. Οι υπηρεσίες αυτές, όπως και οι αντίστοιχες άλλων χωρών, δρούσαν στην Ελλάδα από πολύ παλαιότερα, αλλά λόγω της φύσης του θέματος είναι πολύ δύσκολο, αιν δχι αδύνατο, να γραφτεί η πραγματική ιστορία των δραστηριοτήτων τους. Θα αρκε-

Αρματα του Βρετανικού
Εκστρατευτικού
Σώματος στην Ελλάδα
(Απρίλιος 1941).

Ο βασιλιάς της Ελλάδας κατά την
ιταλική εισβολή, Γεώργιος Β'.

σθούμε επομένως στις λίγες πληροφορίες οι οποίες δίνονται από αρχειακές πηγές που έχουν δημοσιοποιηθεί ή από περιγραφές γεγονότων στα οποία συμμετείχαν στελέχη των υπηρεσιών αυτών. Ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση του Σκώτου μυθιστοριογράφου και θεατρικού συγγραφέα Έντουαρντ Μόνταγκου Κόμπτον Μακένζι (Sir Edward Montague Compton Mackenzie). Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ο Μακένζι υπηρέτησε στο Σώμα των Πεζοναυτών και έλαβε μέρος στην εκστρατεία των Δαρδανελλίων. Αργότερα, ως δήθεν μέλος της βρετανικής διπλωματικής αποστολής στην Ελλάδα, υπηρέτησε με τον βαθμό του υπολοχαγού στις στρατιωτικές υπηρεσίες στην Αθήνα και στη συνέχεια μετατέθηκε στη Σύρο ως διευθυντής της υπηρεσίας πληροφοριών του Αιγαίου (1917). Φαίνεται ότι αυτή την περίοδο είχε αναπτύξει έντονη κατασκοπευτική δραστηριότητα στην Ελλάδα, γιατί παρασημοφορήθηκε τέσσερις φορές και προήχθη σε λοχαγό. Μετά τη λήξη του πολέμου εντάχθηκε στο κλιμάκιο της SIS στην Ελλάδα. Στη δεκαετία του 1930 ο Μακένζι έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο «Ελληνικές Αναμνήσεις», στο οποίο περιέγραφε τη ζωή του στην Ελλάδα. Το βιβλίο αυτό υπήρξε η αφορμή να διωχθεί δικαστικά για παραβίαση του απορρήτου κρατικών υποθέσεων και η κυκλοφορία του απαγορεύθηκε μέχρι το 1939. Ο Μακένζι συνέγραψε ακόμη ένα βιβλίο για την Ελλάδα με τίτλο «Ανεμος Ελευθερίας», το οποίο εκδόθηκε με την έγκριση της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης στο Λονδίνο το 1943.

Μια άλλη περίπτωση, ενδεικτική της μεθοδικότητας με την οποία δρούσαν οι βρετανικές μυστικές υπηρεσίες, είναι αυτή του πράκτορα της SIS με την κωδική ονομασία «Πατήρ Δημήτριος». Ο άνθρωπος αυτός ήταν υπαρχηγός της SIS στην

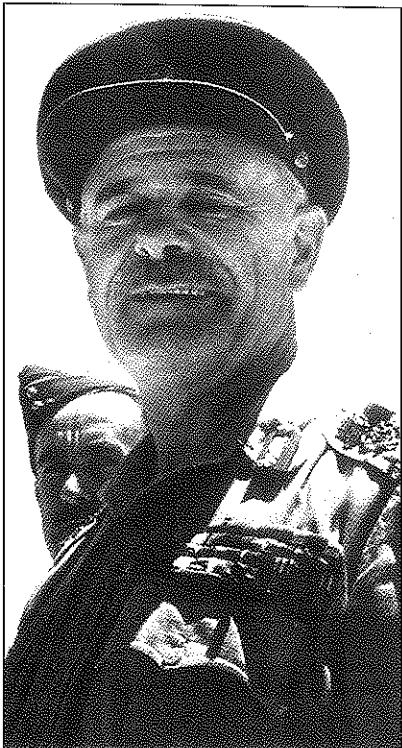
Ιταλικό άρμα,
λάφυρο του
Ελληνικού
Στρατού στην
Αλβανία.

Ελλάδα, στην οποία είχε έλθει από την Πολωνία το 1930. Παριστάνοντας τον ορθόδοξο καλόγερο μόνασε στο Αγιο Όρος έως το 1938, όπότε ο τότε αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος τον χειρότονησε ιερέα και τον διόρισε εφημέριο στο παρεκκλήσιο του νοσοκομείου Ευαγγελισμός των Αθηνών. Στη θέση αυτή έγινε ο εξομολογητής της υψηλής κοινωνίας της Αθήνας. Κυρίες και κύριοι της αριστοκρατίας με υψηλά αξιώματα συναναστρέφονταν τον ευγενικό ιερωμένο και συχνά εξομολογούντο. Ο παπάς, όμως, εκείνος ήταν ο λόρδος Ντέηβιντ Μπάλφουρ (David Balfour), γόνος μεγάλης οικογένειας της Αγγλίας, που ανέδειξε πρωθυπουργούς, αρχιδικαστές και ναυάρχους. Μετά την εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα και την κατάρρευση του μετώπου έφυγε στη Μέση Ανατολή, από όπου επέστρεψε στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωσή της, χωρίς όμως τα ράσα. Το πρώτο διάστημα μετά την επιστροφή

Οι αρχηγοί του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος (ΒΕΣ) στην Ελλάδα. Από αριστερά, ο αντιστράτηγος Μπλέμη (Blamey), διοικητής του 1ου αυστραλιανού Σώματος Στρατού, ο αντιστράτηγος Ουίλσον (Wilson), διοικητής του ΒΕΣ και ο Νεοζηλανδός υποστράτηγος Φρέιμπεργκ (Freyberg), διοικητής της 2ης νεοζηλανδικής Μεραρχίας Πεζικού.

του αποτελούσε με τον Λίπερ και τον υπουργό Μέσης Ανατολής, Χάρολντ Μακμίλαν (Harold Macmillan), την τριανδρία που κυβερνούσε την Ελλάδα (Ξενοκρατία, 12). Αργότερα έγινε στέλεχος του Foreign Office ως «ειδικός στις ελληνικές υποθέσεις» (Ιατρίδης, 259).

Τον Μάιο του 1940, πριν ακόμη καταρρεύσει το Συμμαχικό μέτωπο της Γαλλίας, το Section D εγκατέστησε στην Αθήνα μια ομάδα πρακτόρων με την κωδική ονομασία «Απόστολοι», την οποία αποτελούσαν πέντε επιχειρηματίες μόνιμα εγκατεστημένοι στην Ελλάδα. Αρχηγός των Απόστολων ήταν κάποιος Σίνκλεϊρ (H.J.Sinclair), στέλεχος της αγγλικών συμφερόντων Ηλεκτρικής Εταιρείας Μεταφορών, δηλαδή των τραμ της πρωτεύουσας. Έναν μήνα αργότερα η ομάδα ενισχύθηκε με έναν ακόμη πρά-

Ο Βρετανός αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής, Αρτσιμπαλντ Ουέιβελ.

Αυστραλοί
στρατιώτες
στην Ακρόπολη.

Σύσκεψη του πρωθυπουργού Μεταξά με Βρετανούς επαρχημούς (Δεκέμβριος 1940).

κτορα, τον Ian Μπλάκος Μένσον Πίρι (Ian Blackaws Mason Pirie), πρώην πυγμάχο και καθηγητή της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Επίσημα ο Πίρι ήλθε στην Ελλάδα με την ίδιότητα του συμβούλου της βρετανικής κοινότητας στην Ελλάδα σε θέματα αεροπορικών επιθέσεων. Μετά την ίδρυση της SOE και συγκεκριμένα στις 26 και 27 Αυγούστου 1940 οι επικεφαλής των πρακτόρων του Section D στις χώρες των Βαλκανίων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονταν οι Σίνκλερ και Πίρι, συναντήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί διαπιστώθηκε ότι οι τοπικά εγκατεστημένοι Βρετανοί πράκτορες δρούσαν ασυντόνιστα, ώστε αποφασίσθηκε να ανατεθεί στον Πίρι η διεύθυνση όλων των επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Ο τελευταίος ανέπτυξε έντονη

δραστηριότητα σε συνεργασία με τον γενικό πρόξενο της Βρετανίας Έρολ Γκράχαμ Σεμπάστιαν (Errol Graham Sebastian) και τον επίτιμο πρόξενο Τόμας Μπάουμαν (Thomas Bowman), ο οποίος διαβιούσε 30 χρόνια στην Ελλάδα ασχολούμενος με το εμπόριο μαρμάρων. Με τη βοήθεια του υπουργού Ασφαλείας Κ. Μανιαδάκη ερχόταν σε άμεση επαφή με τον ίδιο τον Μεταξά μέχρι τον θάνατό του. Μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς ο Πίρι διέφυγε στο Κάιρο και εντάχθηκε στο προσωπικό της SOE (Clogg, 110).

Ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής, ο οποίος διαδέχθηκε τον Μεταξά.

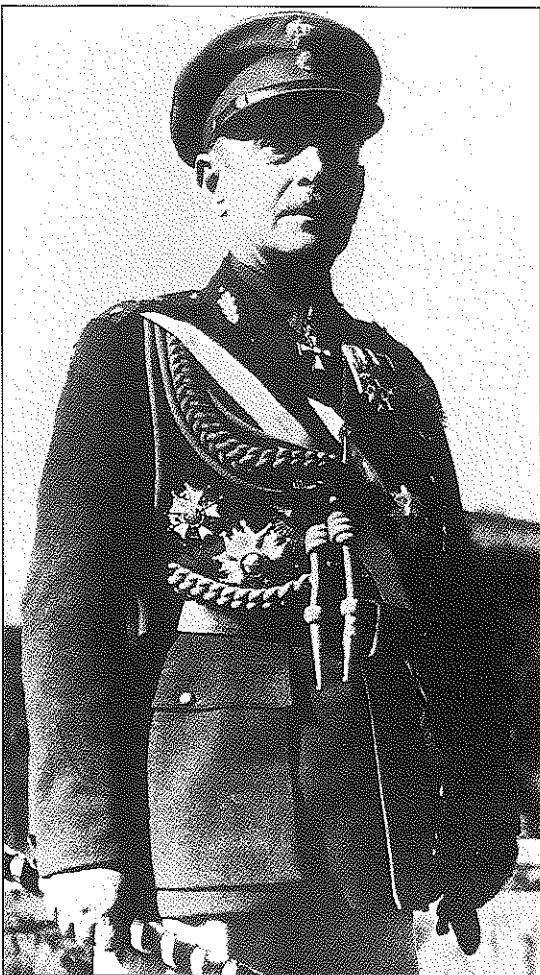

Την ίδια περίοπτη εποχή η MI6 αποδίθασε κρυφά στην Κρήτη έναν Ελληνα πράκτορα της από την Αίγυπτο με το ψευδώνυμο «Σφίγγα», με σκοπό να έλθει σε επαφή με τον στρατηγό Εμμανουήλ Μάντακα και να συζητήσει μαζί του τη δυνατότητα υποκίνησης επανάστασης εναντίον του Μεταξά στην περίπτωση που ο τελευταίος θα φαινόταν υποχωρητικός στις πιέσεις των δυνάμεων του Αξονα. Ο Μάντακας ήταν ηγέτης ενός αποτυχημένου κινήματος που εκδηλώθηκε τον Ιούλιο του 1938 στα Χανιά εναντίον του Μεταξά. Η αποστολή αυτή είχε άδοξο τέλος, γιατί η Σφίγγα συνελήφθη από τις ελληνικές αρχές ασφαλείας, αλλά κατόρθωσε να επιστρέψει στο Κάιρο (Clogg, 110).

Εναν μήνα μετά την εγκατάσταση των Απο-

στόλων στην Αθήνα το Βρετανικό Γενικό Επιτελείο δέστειλε στην Κρήτη με προξενική κάλυψη τον μονόφθαλμο αρχαιολόγο-ελληνιστή λοχαγό Τζων Πέντλμπερι (John Pendlebury), ο οποίος ανέπιπτε σχέσεις με τους περισσότερους από τους πιθανούς αρχηγούς αντάρτικων ομάδων για το ενδεχόμενο εχθρικής κατάληψης της Κρήτης. Ταυτόχρονα οργάνωσε έναν σκελετό μυστικής υπηρεσίας με τη θοήθεια δύο λοχαγών, των Τζ. Χόουζον και Μπρους Μίτφορντ (J. Howson και Bruce Mitford), οι οποίοι στάλθηκαν στην Κρήτη για να καθοδηγήσουν και να ενημερώσουν τους συνεργάτες τους για το έργο της SOE. Από αυτούς ο Πέντλμπερι εκτελέσθηκε από τους Γερμανούς έξω από το Ηράκλειο κατά τη διάρκεια της Μάχης της Κρήτης (21 Μαΐου 1941), ο Χόουζον αιχμαλωτίσθηκε και ο Μίτφορντ έφυγε με τα συμπιτούσσόμενα βρετανικά τμήματα (Χιουζ, 15).

Εναί αλλο σημαντικό περιστατικό στο οποίο πιθανολογείται η ανάμεικη της SIS ήταν ο θάνατος του πρωθυπουργού της Ελλάδας κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, Ιωάννη Μεταξά. Σύμφωνα με την επίσημη εκδοχή, ο θάνατός του προήλθε από μια φλεγμονή του φάρυγγα η οποία κατέληξε σε «απόστημα παραμυγδαλικόν που παρουσίασε εν συνεχείᾳ τοξιναιμικά φαινόμενα και επιπλοκάδ» (Κοντογιαννίδης, 24). Υπήρξαν όμως και διαφορετικές γνώμες. Κατά μια άλλη πληροφορία που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Βραδυνή» την ημέρα του θανάτου του Μεταξά, «ο Αγγλος υποστράτηγος Ντ' Αλμπιάκ ελθών επίτηδες αεροπορικώς εκ Κρήτης συνοδεύετο και από τον Αγγλο αρχίατρο του Ναυτικού, όστις και έκανε ιδιοχείρως ένεσιν εις τον ασθενή». Εκείνος που διατεινόταν ότι γνώριζε τα πραγματικά αίτια του θανάτου του Μεταξά ήταν ο διοικητής Ασφα-

Ο αρχηγός του ΓΕΣ, στρατηγός Αλέξανδρος Παπάγος.

Ελληνες στρατιώτες επιβιβάζονται στα τραίνα που θα τους μεταφέρουν στο Μέτωπο.

λείας Αθηνών, αστυνόμος Παξινός. Στη διάρκεια του πολέμου, όταν πια ο Μεταξάς είχε πεθάνει, ο Παξινός μετέβη στο Κάιρο και κάποιο βράδυ σε μια δεξιώση τον πλησίασε ένας Αγγλός διπλωμάτης που είχε υπηρετήσει στην Αθήνα. Οταν ο Αγγλός ρώτησε τον Παξινό με τι ασχολείτο εκείνη την εποχή, εκείνος του απάντησε ότι συνέγραφε ένα βιβλίο στο οποίο αποκάλυπτε τα πάντα γύρω από τον θάνατο του Μεταξά και προσέθεσε: «Το βιβλίο θα εκδοθεί φυσικά όταν τελειώσει ο πόλεμος, αλλά νομίζω ότι δεν θα σας ενθουσιάσει». Ο Αγγλός δεν του είπε τίποτε, αλλά τον χαιρέτησε και απομακρύνθηκε. Ο Παξινός έφυγε αργά από τη δεξιώση, αλλά το επόμενο πρωινό θρέθηκε μαχαιρωμένος σ' ένα στενό δρομάκι του Καΐρου. Η Αστυνομία ανακοίνωσε, χωρίς να γίνουν ουσιαστικές έρευνες και ανακρίσεις, ότι τον είχαν δολοφονήσει κακοποιοί για να τον ληστέψουν (Κοντογιαννίδης, 26). Τον Μεταξά διαδέχθηκε στην πρωθυπουργία ο Αλέξανδρος Κορυζής, ο οποίος, υπό συνθήκες μάλλον ανεξαρίθματες, αυτοκτόνησε στις 18 Απριλίου 1941. Στη νεκρώσιμη ακολουθία συλλειτούργησε ο «Πατήρ Δημήτριος», που ήταν εξομολογητής του Κορυζή (περ. «Λαθύρινθος», τχ. 4, σελ. 11).

Κατά τους πρώτους μήνες της λειτουργίας της η SOE δεν συνάντησε δυσκολίες στην επάνδρωση του υπεύθυνου για την Ελλάδα τμήματός της, επειδή υπήρχαν στη χώρα πολλοί Βρετανοί επιχειρηματίες, αρχαιολόγοι, υπάλληλοι εταιρών θρετανικών συμφερόντων κλπ. Αρχηγός του ελληνικού τμήματος της SOE τοποθετήθηκε ο Τζέραλντ Τάλμποτ (Gerald Talbot), πρώην πλοίαρχος του Βρετανικού Ναυτικού και στέλεχος της πολεμικής βιομηχανίας J. Brown & Co., η οποία πουλούσε όπλα στην Ελλάδα. Ήταν γνώστης της ελληνικής πολιτικής κατάστασης και είχε ευρύ κύκλο γνωριμιών. Από τους πρώτους σημαντικούς πράκτορες υπήρξε και ο εγκατεστημένος από το

1933 στην Ελλάδα Ντέηθιντ Πώσον (David Pawson), υπάλληλος της αγγλικής εταιρίας ηλεκτρισμού γνωστής ως «Πάουερ», με επίσης μεγάλο κύκλο γνωριμιών στην αθηναϊκή κοινωνία. Μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς ο Πώσον μετέβη στη Σμύρνη, όπου ανέλαβε αρχηγός του τοπικού κλιμακίου της SOE.

Μετά την ιταλική εισβολή στην Ελλάδα και ειδικότερα μετά την επίσκεψη του διοικητή των θρετανικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής, στρατηγού Αρτσιμπαλντ Ουέιβελ (Archibald Wavell) στην Αθήνα, τον Νοέμβριο του 1940, η SOE άρχισε να προετοιμάζει την οργάνωση της αντίστασης εναντίον των κατακτητών μετά τη διαφανόμενη κατάληψη της χώρας. Οι προετοιμασίες αυτές κρατήθηκαν μυστικές από την ελληνική κυβέρνηση για να μη μειωθεί η πολεμική προσπάθεια των Ελλήνων εάν γινόταν γνωστό ότι οι σύμμαχοί τους θεωρούσαν πιθανή την κατάληψη της χώρας από τους εχθρούς, αλλά και για λόγους ασφαλείας, δεδομένου ότι ορισμένα από τα μέλη της θεωρούντο φίλοι της Γερμανίας και δεν ήταν θέβαιο ότι σε ενδεχόμενη γερμανική επίθεση θα τηρούσαν την ίδια στάση που είχαν τηρήσει απέναντι στους Ιταλούς. Άλλωστε, την (διά εποχή υπήρχαν φήμες ότι ο αρχηγός των γερμανικών μυστικών υπηρεσιών Κανάρης με τη μεσολάθηση του Ούγγρου πρεσβευτή στη Μαδρίτη είχε πληροφορήσει τον Ελληνα πρεσβευτή στην Ισπανική πρωτεύουσα ότι η Γερμανία επιθυμούσε τον τερματισμό του Ελληνοϊταλικού πολέμου με δική της μεσολάθηση. Υπήρχε επίσης η φήμη ότι ο Μεταξάς είχε στείλει τον Δεκέμβριο του 1940 τον Γεώργιο Πεσματζόγλου στο Βερολίνο για αντίστοιχη θολιδοσκόπηση των γερμανικών προθέσεων (IEE, τ. IE', σσ. 428-9). Τέλος, σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Απογευματινή», στο οποίο όμως δεν αναφέρονται πηγές, «την 17η Φεβρουαρίου 1941 ένας Γερμανός μεγάλης επιφροής, έμπιστος του Γ' Ράιχ και του υπουργού του Έξωτερικών, μη διπλωμάτης όμως, προσήγισε τον Ελληνα πρεσβευτή στο Βερολίνο Άλεξ Ραγκαβή και του πρότεινε μεσολάθηση για τον τερματισμό του Ελληνοϊταλικού πολέμου, προτείνοντας ταυτόχρονα και τους όρους της συμφωνίας. Η Γερμανία θα εγγυάτο την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδος και η Ελλάδα θα κρατούσε τα εδάφη που είχε καταλάθει με το στρατό της κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, που σήμαινε ότι η Βόρειος Ηπειρός θα παρέμενε στην ελληνική επικράτεια. Εναντί αυτού η Ελλάδα όφειλε να καταστεί πάλι ουδέτερη (όπως εννοείται ότι ήταν μέχρι την 28η Οκτωβρίου 1940, ή τον Μάιο του 1939, όταν δόθηκε στην ελληνική κυβέρνηση η θρετανική εγγύηση). Επί πλέον της ουδετερότητας η Γερμανία ζητούσε να της δοθεί η δυνατότητα να εκδιώξει τις θρετανικές δυνάμεις από τον ελληνικό ηπειρωτικό και νησιωτικό χώρο. Η πρό-

Ελληνας αξιωματικός κατά την παράδοση ενός οχυρού της περιοχής Νευροκοπίου στους Γερμανούς.

ταση απορρίφθηκε αμέσως ως αιταράδεκτη» (εφ. «Απογευματινή», 24/2/2003).

Κατά τους πέντε μήνες που διήρκεσε ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος η SOE επιδόθηκε στην αναζήτηση Ελλήνων συνεργατών, πολλούς από τους οποίους βρήκε στις τάξεις των αξιωματικών της θενιζελικής παράταξης, που είχαν διωχθεί από τον Μεταξά μετά τα δύο αποτυχημένα κινήματα του 1933 και του 1935. Μεταξύ αυτών ήταν ο συνταγματάρχης Ευριπίδης Μπακιρτζής, ο αξιωματικός του Ναυτικού Χαράλαμπος Κουτσογιαννόπουλος, ο Ιωάννης Τσιγάντες και πολλοί άλλοι. Εκτός, όμως, από τους απόστρατους αξιωματικούς, η SOE βρήκε και άλλους ικανούς συνεργάτες. Ένας από τους πλέον δραστήριους ήταν ο Γεράσιμος Αλεξάτος, επαγγελματίας λαθρέμπορος με μεγάλη πειρα σε ανάλογα ταξίδια στην ανατολική Μεσόγειο. Κατά την πρώτη περίοδο της Κατοχής ο Αλεξάτος, στον οποίο είχε δοθεί η κωδική ονομασία «Οδυσσέας», αποδείχθηκε εξαιρετικά χρήσιμος.

Ο Μπακιρτζής ανέλαβε να συγκροτήσει σε συνεργασία με τη SOE μια οργάνωση κατασκοπείας και δολιοφθορών με το όνομα «Προμηθέας», αλλά σύντομα την εγκατέλειψε και αρχηγός της έγινε (με το νέο όνομα «Προμηθέας II») ο Κουτσογιαννόπουλος με συνεργάτες τους αξιωματικούς του Ναυτικού Μπαρδόπουλο και Ντε-

γιάννη. Σ' αυτή την οργάνωση είχε εμπιστευθεί η SOE τους δύο ασυρμάτους, οι οποίοι όμως ήταν άχρηστοι, επειδή είχαν χαθεί οι κωδικοί και οι κρύσταλλοι λειτουργίας, όπως προαναφέρθηκε.

Στο ίδιο χρονικό διάστημα εκπαιδεύθηκαν από τη SOE περί τους 300 - 400 δολιοφθορείς, ενώ περισσότεροι από πέντε τόννοι εκρηκτικών καθώς και περίπου 100 «πακέτα» διαμορφωμένα σε τετράκιλα δοχεία πετρελαίου είχαν αποκρυφθεί σε διάφορους χώρους. Κάθε πακέτο περιείχε δύο περίστροφα, σφαίρες, εκρηκτικά, σιδερένιες γροθιές, χρήματα και ένα βιβλιαράκι με οδηγίες γραμμένες στα ελληνικά (Clogg, 111). Οι Ελληνες πράκτορες δεν άργησαν να τα χρησιμοποιήσουν. Τρεις ημέρες μετά την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα (27 Απριλίου 1941) ανατίναξαν δύο βουλγαρικά πλοία, τα οποία ναυλοχούσαν στο λιμάνι του Πειραιά (Hondros, 37).

Γερμανικά άρματα μάχης εισέρχονται στη Θεσσαλονίκη.

Μνημείο των πεσόντων υπερασπιστών του οχυρού Ρούπελ (φωτ. Χ. Δημόπουλος).